

ВІДГУК

офіційного опонента

професора кафедри національної безпеки та підприємництва
Національного університету «Київський авіаційний інститут»,
доктора наук з державного управління, професора **ЛЕЛЕЧЕНКО Анжели Павлівни**
на дисертацію **МАРКУШИНА Олександра Григоровича**
на тему: **«Публічне управління відбудовою та розвитком міської інфраструктури
у повоєнний період»**, поданої на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування»
галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування»

Актуальність теми дисертації, зв'язок із науковими програмами, планами, темами. Проблематика публічного управління розвитком міської інфраструктури набула виняткової актуальності в умовах повномасштабного вторгнення. Відбудова інфраструктури має не лише ліквідувати наслідки воєнних руйнувань, а й відповідати стандартам Європейського Союзу, ґрунтуватися на принципах просторового планування, екологічної стійкості, кліматичної адаптації та інклюзивного розвитку територій.

Серйозним викликом для органів публічної влади є забезпечення прозорості, підзвітності та ефективного використання значних обсягів міжнародної фінансової й матеріально-технічної допомоги, коштів державного та місцевих бюджетів, а також приватних інвестицій, спрямованих на відновлення територій.

Відбудова міської інфраструктури має здійснюватися за принципом «відбудувати краще, ніж було», що передбачає вдосконалення механізмів публічного управління та підходів до стратегічного планування, моніторингу, оцінювання й контролю результативності реалізації проєктів. Важливими складовими цього процесу є впровадження інноваційних технологій, цифровізація управлінських процедур, розвиток «розумної» інфраструктури та посилення людиноцентричного підходу в системі публічного управління.

Зазначені виклики актуалізують потребу у зміцненні інституційної спроможності органів місцевого самоврядування, розвитку партнерських відносин із вітчизняними та міжнародними організаціями, суб'єктами підприємницької діяльності різних форм власності й громадськістю. У цьому контексті дисертаційне дослідження О. Г. Маркушина спрямоване на формування комплексного системного підходу до ухвалення управлінських рішень щодо відновлення, реконструкції та модернізації об'єктів інфраструктури. Такий підхід має стратегічне значення для забезпечення сталого розвитку територіальних громад і підвищення конкурентоспроможності держави у довгостроковій перспективі.

Проблематика дослідження узгоджується з пріоритетними напрямками розвитку галузі публічного управління та адміністрування. Робота виконувалася в межах наукової теми кафедри публічного управління, менеджменту інноваційної діяльності та дорадництва Національного університету біоресурсів і природокористування України «Трансформація

публічного управління в умовах сучасних викликів» (номер державної реєстрації 0122U201662), реалізованої у 2022–2024 роках.

Таким чином, обрана тема дисертації є своєчасною, науково й практично значущою, а її результати мають вагоме значення для розвитку системи публічного управління в Україні.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Дисертація є логічно структурованою, а її розділи та підрозділи взаємопов'язані, послідовно розкривають основний зміст і результати проведеного дослідження. У вступі обґрунтовано актуальність теми, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження, сформульовано наукову новизну та практичне значення одержаних результатів. У роботі обґрунтовано теоретико-методологічні засади та розроблено науково-практичні рекомендації щодо публічного управління відбудовою та розвитком міської інфраструктури у повоєнний період. Наукові положення, висновки та рекомендації, подані в дисертації, базуються на використанні сучасного науково-методологічного інструментарію, що забезпечило системність і послідовність дослідження.

У процесі виконання дисертації застосовано логіко-семантичний метод, індукції та дедукції, що дозволило уточнити понятійно-категоріальний апарат дослідження (п. 1.1). Для виявлення тенденцій, закономірностей і проблем функціонування міської інфраструктури використано методи аналізу, синтезу та порівняння (п. 1.2, 2.1–2.3, 3.2). Програмно-цільовий і синергетичний методи дали змогу опрацювати нормативно-правові та програмні документи у сфері відбудови та розвитку територіальних громад, оцінити стан руйнування й функціонування інфраструктурних об'єктів у територіальних громадах, зокрема, Київської області (п. 1.3, 2.1–2.3). Використання системного, ситуаційного та причинно-наслідкового аналізу сприяло виявленню проблем, розкриттю механізмів й інструментів, формуванню концептуальних засад публічного управління розвитком інфраструктури територіальних громад (п. 1.2, 2.1–2.3, 3.1–3.3). Метод узагальнення застосовано під час вивчення зарубіжного досвіду повоєнної відбудови інфраструктурних об'єктів (п. 3.1), формування висновків дослідження.

У першому розділі досліджено теоретичні, правові й інституційні засади відбудови та розвитку міської інфраструктури у повоєнний період, зокрема, розкрито проблематику відбудови міської інфраструктури як об'єкта публічного управління (уточнено базові дефініції та розглянуто міждисциплінарні підходи до вивчення міських територій); визначено напрями формування публічної політики, нормативно-правового й інституційного забезпечення відбудови пошкоджених і зруйнованих інфраструктурних об'єктів і відновлення населених пунктів України. Наголошено, що ефективність функціонування

інфраструктури значною мірою залежить від діяльності органів місцевого самоврядування щодо координації взаємодії між заінтересованими сторонами, особливо в умовах збройної агресії російської федерації, що спричинила масштабні руйнування інфраструктурних об'єктів. Сучасний етап відбудови характеризується високим рівнем централізації, потребує узгодженої публічної політики на всіх рівнях управління із застосуванням інструментів стратегічного і просторового планування та злагодженої координації дій органів публічної влади з міжнародними партнерами, бізнесом і громадськістю.

У другому розділі здійснено аналіз стану руйнувань та практики відбудови міської інфраструктури в умовах воєнного стану, зокрема, оцінено масштаби пошкоджень у територіальних громадах Київської області та визначено ключові проблеми їх відновлення. Окрему увагу приділено Ірпінській міській територіальній громаді як пілотному майданчику реалізації Всеукраїнської програми «Відбудова України» з акцентом на відновлення об'єктів критичної житлово-комунальної інфраструктури. Обґрунтовано, що ефективне відновлення та сталий розвиток територій потребують вдосконалення управлінських підходів на всіх рівнях, запровадження комплексної підтримки на різні часові періоди та нових форм господарювання. Заслуговує на увагу позиція автора, що важливу роль відіграє системний моніторинг процесів відбудови, який забезпечує прозорість, врахування громадської думки та застосування сучасних технічних і архітектурних рішень. Зазначено доцільність впровадження інтегрованого підходу до публічного управління відбудовою, що передбачає узгодженість стратегічних і програмних документів. Якщо перші формують бачення розвитку та пріоритети, то другі – конкретизують заходи, проекти, виконавців і джерела фінансування. Це забезпечує раціональне використання ресурсів і підвищує результативність управлінських рішень. Достовірність аналітичних даних підтверджується відповідними посиланнями на використані джерела інформації.

У третьому розділі розроблено концептуальні підходи до прийняття публічно-управлінських рішень щодо відновлення та розвитку інфраструктури територіальних громад. Заслуговує на увагу узагальнення зарубіжного досвіду повоєнної відбудови та визначення можливостей його адаптації до українських умов. Його аналіз засвідчив, що успішність повоєнної відбудови залежить від стратегічного бачення, наявності ефективних державних програм, розвитку освіти та науки, інновацій, а також політичної волі до подолання корупції. З урахуванням кращих зарубіжних практик обґрунтовано, що державна політика відновлення України має поєднувати невідкладні заходи з довгостроковими реформами, спрямованими на відновлення економічної активності, підтримку населення та сталий розвиток територіальних громад. Окрему увагу приділено професійній спроможності органів місцевого самоврядування та партнерській взаємодії суб'єктів публічного управління. Доведено, що ефективність відбудови значною мірою визначається інституційною

спроможністю територіальних громад і рівнем професійної підготовки посадових осіб місцевого самоврядування, особливо в сферах управління проєктами, просторового планування, цифрової трансформації, екологічного менеджменту, комунікації й інклюзивного врядування. Автором запропоновано концептуальну модель партнерської взаємодії суб'єктів публічного управління у процесах відбудови та сталого розвитку міської інфраструктури, що сприятиме підвищенню ефективності використання ресурсів, прозорості процесів відбудови тощо.

Загальні висновки дисертації узгоджуються з поставленою метою та визначеними завданнями, а отримані результати характеризуються науковою новизною, теоретичною і практичною значущістю для вдосконалення публічного управління відбудовою та розвитком міської інфраструктури у повоєнний період.

Достовірність отриманих результатів підтверджується використанням широкої інформаційної бази, що включає законодавчі, статистичні, аналітичні матеріали, міжнародні та вітчизняні джерела, офіційні документи органів публічної влади, авторські напрацювання здобувача. Це дає підстави вважати достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, представлених у дисертації.

Наукові положення та новизна дисертаційного дослідження О. Г. Маркушина вирізняються належним рівнем обґрунтування завдяки чіткому методологічному підґрунтю, широкій та репрезентативній джерельній базі, а також узгодженості теоретичних висновків із практикою відбудови інфраструктурних об'єктів на рівні територіальних громад. Основні результати дослідження відображено у 13 публікаціях, серед яких 6 статей у наукових виданнях, включених до Переліку наукових фахових видань України, 7 тез наукових доповідей.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що:

– вперше запропоновано та науково обґрунтовано модель співпраці органів державної та місцевої влади, бізнесу, населення, інститутів громадянського суспільства, експертного та міжнародного середовища у процесах відбудови й сталого розвитку інфраструктури. Дана концептуальна схема партнерської взаємодії базується на узгодженій реалізації нормативно-правового, інституційного, організаційно-координаційного, фінансового, кадрового та інформаційно-комунікаційного механізмів публічного управління;

– уточнено зміст базових понять («інфраструктура», «міська інфраструктура», «відбудова») та розширено систему принципів відбудови територіальних громад шляхом доповнення їх принципами співробітництва, партисипативності, інтегрованого й інклюзивного розвитку, пріоритетності безпеки та стійкості, гнучкості й адаптивності, ефективного використання ресурсів і соціальної відповідальності;

– удосконалено концепцію управління відбудовою міської інфраструктури, що поєднує управлінську, безпекову, фінансову та партисипативну складові, враховує успішні зарубіжні практики та спрямована на підвищення ефективності, стійкості й адаптивності розвитку територій шляхом використання інтегрованого підходу до публічного управління;

– отримали подальший розвиток у контексті воєнного стану та повоєнного відновлення методологічні засади публічного управління, які ґрунтуються на системі взаємопов'язаних категорій, принципів, функцій, рівнів управління, механізмів та інструментів, що формують наукове підґрунтя для впровадження різних форм співробітництва;

– узагальнено зарубіжний досвід шляхом систематизації практики ФРН, Великобританії, Італії, Хорватії, Боснії і Герцеговини, Ізраїлю, Японії та Південної Кореї у сфері відбудови інфраструктурних об'єктів і соціально-економічного розвитку територій. Їх адаптація до українських умов сприятиме вдосконаленню існуючих механізмів публічного управління та забезпеченню стійкого розвитку територіальних громад.

Практичне значення одержаних результатів дослідження. Запропоновані в дисертації рекомендації мають прикладний характер, є достатньо обґрунтованими та підкріпленими конкретними механізмами їх реалізації, що свідчить про наукову зрілість автора, його здатність до критичного аналізу підходів і формування управлінських рішень на основі сучасного наукового інструментарію. Практична цінність дисертаційного дослідження підтверджується впровадженням окремих положень, висновків і рекомендацій у діяльність органів виконавчої влади та місцевого самоврядування. Зокрема, результати роботи були використані під час проведення комплексної оцінки руйнувань інфраструктурних об'єктів, визначення пріоритетних напрямів першочергової відбудови критичної та соціальної інфраструктури в Ірпінській територіальній громаді Київської області (довідка від 08.04.2024 р. № 01-14/1703). Крім того, наукові напрацювання автора застосовано при опрацюванні практичних питань повоєнного відновлення інфраструктурних об'єктів територіальних громад Київської області, у процесі формування методичних положень щодо підтримки громад органами публічного управління та їх методичного супроводу на сучасному етапі відбудови міської інфраструктури (довідка від 08.04.2024 р. № 3326/11/1/2024).

Оцінка відповідності змісту дисертації встановленим вимогам. Дисертація О. Г. Маркушина є самостійним, комплексним і завершеним науковим дослідженням, в якому представлено теоретично обґрунтовані та практично значимі висновки й рекомендації, і відповідає вимогам МОН України. Дослідження викладено державною мовою, характеризується логічністю, чіткістю викладу матеріалу та високим рівнем

наукового стилю. У роботі використано усталену наукову термінологію галузі публічного управління та адміністрування, що забезпечило точність і однозначність формулювань.

Анотація змістовно пов'язана з основним текстом дисертації та відображає логіку дослідження, його теоретичні і методологічні засади, наукову новизну та результати. Її зміст відповідає ключовим положенням дисертації, забезпечує цілісне уявлення про результати дослідження та значення наукового доробку. Використані у роботі наукові ідеї, положення та результати інших авторів супроводжуються належними посиланнями на джерела, що свідчить про дотримання автором принципів академічної доброчесності.

У цілому, у дисертації автором вирішено поставлене науково-прикладне завдання, що полягає в обґрунтуванні теоретико-методологічних засад і розробленні науково-практичних рекомендацій щодо публічного управління відбудовою та розвитком міської інфраструктури у повоєнний період.

Зауваження та дискусійні положення щодо змісту дисертації. Попри високий науковий рівень, цілісність викладу та аргументованість висновків, у дисертації залишаються окремі положення, які потребують більшої деталізації та подальшого розвитку:

1. У підрозділі 1.2 автором обґрунтовано багаторівневу систему планувальних документів на державному, регіональному та місцевому рівнях, що забезпечує цілісність формування та реалізації публічної політики. Під час її розгляду доцільно було б зазначити основні проблеми, які стримують планування процесів відбудови об'єктів інфраструктури через складні процедури погодження між різними рівнями публічного управління.

2. У підрозділі 1.3 під час аналізу нормативно-правового та інституційного забезпечення відбудови зруйнованих населених пунктів України доцільно було б приділити увагу проблематиці корупційних ризиків у процесах відновлення територій. Зокрема, поза увагою залишилися питання запобігання нецільовому використанню ресурсів, вдосконалення механізмів громадського контролю за діяльністю органів публічної влади та інших суб'єктів, залучених до реалізації заходів з відбудови інфраструктурних об'єктів.

3. У підрозділі 2.2 варто було б більш детально розкрити інформацію про потреби внутрішньо переміщених осіб, ветеранів, військовослужбовців, осіб з інвалідністю та проаналізувати їх врахування у проєктах відбудови.

4. За результатами вивчення успішних практик зарубіжного досвіду відбудови об'єктів міської інфраструктури у підрозділі 3.1 автором сформувано висновок про необхідність розширення міжмуніципального співробітництва. Водночас, серед перелічених на рис. 3.1 форм партнерської взаємодії суб'єктів публічного управління, зокрема, публічно-приватного партнерства, самоорганізації, кооперації та кластеризації, міжмуніципальне співробітництво відсутнє. Також під час формування пропозицій автором

не розкрито особливості його застосування у процесах відбудови та сталого розвитку міської інфраструктури в Україні.

Водночас, вищезазначені зауваження та дискусійні положення не є принциповими, не знижують загальної наукової та практичної цінності дослідження, а позиція автора щодо них може бути з'ясована під час захисту дисертації.

Загальний висновок. Дисертація Маркушина Олександра Григоровича на тему: «Публічне управління відбудовою та розвитком міської інфраструктури у повоєнний період» є цілісним, завершеним і самостійно виконаним науковим дослідженням, відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами) та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами). Зважаючи на актуальність вирішених завдань у дисертаційному дослідженні, одержані вагомі наукові результати і практичну значущість, можна стверджувати, що Маркушин Олександр Григорович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії зі спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування» галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування».

Офіційний опонент професор кафедри національної безпеки та підприємництва Національного університету «Київський авіаційний інститут», доктор наук з державного управління, професор Анжела ЛЕЛЕЧЕНКО